

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

MIKROFINANCIRANJE: POJAM I ULOGA U
GOSPODARSKOM SUSTAVU

Mentor:

izv.prof.dr.sc.,Roberto Ercegovac

Studentica:

Petra Čosić 1133160

Split, kolovoz, 2017.

SADRŽAJ:

1. Uvod	3
1.1. Definiranje problema istraživanja	3
1.2. Ciljevi rada	3
1.3. Metode rada	3
1.4. Struktura rada	4
2. Pojam i sadržaj mikrofinanciranja.....	5
2.1. Pojam mikrofinanciranja	5
2.2. Glavna obilježja mikrofinanciranja	5
3. Razvoj mikrofinanciranja i njegov relativan značaj.....	7
3.1. Povijesni razvoj mikrofinanciranja.....	7
3.1.1. Relativan značaj mikrofinanciranja	8
4. Uloga državnih institucija u mikrofinanciranju.....	9
4.1. Programi poticaja u mikrofinanciranju	9
5. Uloga ostalih sudionika u poticaju mikrofinanciranja	11
5.1. Važnost ostalih sudionika u modelu mikrofinanciranja	11
6. Procjena učinaka	12
6.1. Učinak siromaštva na gospodarstvo	12
6.2. Učinci mikro financiranja.....	13
6.3. Prednosti i nedostaci mikrofinanciranja u gospodarskom smislu	14
7. Mikrofinancije u Republici Hrvatskoj.....	16
7.1. Glavna obilježja financijskog sustava u Republici Hrvatskoj	16
8. Zaključak.....	22
Literatura	24
Dodatak	26

1. Uvod

1.1. Definiranje problema istraživanja

Mikrofinancije obuhvaćaju mikrokredite i različite oblike solidarne pomoći za zadovoljavanje poslovnih potreba mikropoduzetnika. Mikrofinanciranje podrazumijeva složen sustav pozajmica i ostalih financijskih proizvoda, ti proizvodi su namijenjeni siromašnima ili klijentima s malim prihodima. Nadalje, širok je spektar usluga kao što su štednja, osiguranje i savjetodavne usluge. Te usluge uvelike pomažu siromašnima koji kod ostalih financijskih institucija ne mogu ostvariti takve usluge. Osnovni cilj je osigurati standardizirani kreditni proizvod.

Definirani problem koji će se analizirati u radu odnosi se na mikrofinanciranje kao pojam i ulogu u gospodarskom smislu. Analizirati će se problemi vezani za gospodarstvo i mikrofinanciranje u Republici Hrvatskoj. Kako bi se razvili povoljniji oblici financiranja malog poduzetništva danas postoje različiti modeli financiranja od kojih je svaki model prilagođen danim okolnostima i ekonomskim uvjetima, o čemu će biti više riječi u nastavku rada.

1.2. Ciljevi rada

Cilj ovoga rada je teorijski obraditi pojam mikrofinanciranja i njegove vrste, te detaljnije definirati ulogu državnih institucija u mikrofinanciranju. Nadalje, cilj rada je utvrditi sadržaj i sudionike mikrofinanciranja te rizike i troškove u odnosu na korist. U empirijskom dijelu, na konkretnom primjeru biti će dan prikaz mikrofinancija u Republici Hrvatskoj.

1.3. Metode rada

Kako bi se došlo do rezultata istraživanja koristit će se različite metode rada. Rad će biti napisan pomoću metode analize, sinteze te kabinetskog istraživanja. Metoda analiza

predstavlja postupak istraživanja i raščlanjivanja pojmova i donošenja zaključaka na jednostavne dijelove. Metoda sinteze je postupak objašnjavanja stvarnosti putem spajanja sudova u složenije sudove. Empirijski dio rada će ponuditi objašnjenje i zaključak promatranog problema uz pomoć kvalitativnih i kvantitativnih podataka.

1.4. Struktura rada

Tema ovog rada je „Mikrofinanciranje: pojam i uloga u gospodarskom sustavu“, a poseban naglasak je stavljen na ulogu mikrofinanciranja u gospodarstvu. Rad je strukturno podijeljen na osam poglavlja. Rad započinje uvodom u kojem se definira problem istraživanja, ciljevi i metode rada te je prikazana struktura rada. Rad se temelji se na korištenoj literaturi i statističkim podacima sa svrhom objašnjenja promatranog predmeta istraživanja, odnosno rezultata iz prakse koji su prethodno teorijski pojašnjeni.

Poslije uvoda slijedi razrada koja se sastoji od šest poglavlja. Na samom početku razrade dan je uvid u pojam i sadržaj mikrofinanciranja, razvoj mikrofinanciranja te je prikazan njegov relativan značaj. Nadalje, prikazana je uloga državnih institucija u mikrofinanciranju te uloga ostalih sudionika. Dan je uvid u procjenu učinaka te u mikrofinancije u Republici Hrvatskoj. Na samom kraju rada nalazi se zaključak, popis literature koja je korištena tijekom izrade te dodatak.

2. Pojam i sadržaj mikrofinanciranja

2.1. Pojam mikrofinanciranja

Mikrofinancije obuhvaćaju mikrokredite i različite oblike solidarne pomoći koji služe za zadovoljavanje poslovnih potreba mikropoduzetnika. Glavni cilj je konstantno usavršavanje, inoviranje te razvoj većeg broja učinkovitih oblika mikrofinancijskih proizvoda. Pod klijentima mikrofinancijskih usluga smatraju se osobe niskog dohotka koje nemaju pristup formalnim financijskim institucijama. To su najčešće samozaposlene osobe, često poduzetnici vezani uz kućne radinosti. U ruralnim sredinama samozapošljavanje se održava na dvije grane:¹

- poljoprivredi i ratarstvu,

- nisko profitabilnim aktivnostima vezanim uz proizvodnju hrane i prodaju manje količine dobara.

2.2. Glavna obilježja mikrofinanciranja

Omogućava se kreditiranje siromašnih osoba pomoću mikrofinanciranja kojima je umanjena mogućnost pristupa tradicionalnim financijskim institucijama. Glavni cilj je vidljiv u financiranju poslovnih aktivnosti koji rezultiraju poboljšanjem njihovih uvjeta življenja. Na taj način se u velikoj mjeri pomaže siromašnim pojedincima da pokrenu vlastiti posao, povećaju svoju zaradu te smanje osjetljivost na vanjske šokove. Također, mikrofinanciranje služi i kao snažan instrument za poticanje samozapošljavanja, a to se odnosi posebice na žene.²

Često se naglašava da prihod koji se ostvari od vlastitog poslovanja služi kao motivacija za proširenje poslovanja. Takav prihod i pruža pojedincu osjećaj samozadovoljstva i samopouzdanja. No, klasični put do poduzetničkog kredita je dug, mukotrpan i na kraju potpuno neizvjestan. Posebice je teško siromašnom sloju stanovništva te poduzetnicima koji

¹ Zubić, M. (2015): Razvoj socijalnog poduzetništva u Republici Hrvatskoj. Sveučilište u Zagrebu. Filozofski fakultet. Odsjek za sociologiju. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/5828/1/Marijana%20Zubi%C4%87.pdf>

²Emerging models of social entrepreneurship: possible paths for social enterprise development in Central East and South East Europe (2006). Dostupno na: <http://www.oecd.org/regional/leed/37508561.pdf>

pokreću vlastiti posao. Njima banke teško daju kredite jer su kreditno nesposobni i nemaju dovoljno kvalitetne instrumente osiguranja kredita. Zbog toga im je teško ostvarivati zaradu, odnosno osiguravati vlastitu egzistenciju. Rješenje osiguranja vlastite egzistencije je vidljivo pokretanjem vlastitog poduzetničkog pothvata za koje pojedinci nemaju dovoljno kapitala. Tu malo poduzetništvo ima vrlo važnu ulogu jer predstavlja potražnju za financijskih sredstvima jer su ona ključna za pokretanje posla.³

Mikrokrediti označavaju kratkoročne kredite malih iznosa koje odobravaju posebne mikro kreditne organizacije. One se odobravaju klijentima koji nisu u prilici ostvariti pristup kreditima bankarskog sektora, te im je na ovaj način to omogućeno. Mikrokreditima je cilj rješavanje društvenih problema i pridonosenje općem dobru. Nije im glavni cilj postizanje profita. Nadalje, mikrokreditima se redefinira postojeći koncept kapitalističkog biznisa u svijetu koji se temelji na sebičnosti, jednodimenzionalnom shvaćanju čovjeka i posla te maksimalizaciji profita.⁴

Mikrofinanciranje se ubraja u financijsko tržište. Financijsko tržište predstavlja postojanje velikog broja različitih tržišta i istovremeno postojanje međusobno povezanih financijskih tržišta i to se smatra glavnom karakteristikom suvremenih financija. Od svih poznatih tržišta, financijska tržišta se doimaju najinteresantnijim i najznačajnijim. Interesantna su kako zbog složenog načina svoga funkcioniranja, tako i zbog činjenice da ih mnogi doživljavaju kao mjesta slična kockarnicama gdje se sreća lako dobiva i gubi. Značenje financijskih tržišta proizlazi iz njihove izravne povezanosti sa svim ostalim tržištima kao i sa svakim pojedincem u ekonomiji. Financijska imovina pritom predstavlja potraživanje nekog očekivanog budućeg prinosa. Ova se imovina može pojaviti u različitim oblicima od onih jednostavnih pa do izuzetno složenih oblika. Jedna od glavnih karakteristika današnjih financijskih tržišta je upravo izuzetno veliki broj oblika financijske imovine koja se na njima pojavljuje.⁵

³Ledgerwood, J.:The new microfinance handbook. Dostupno na:
<file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Microfinance%20Handbook.pdf>

⁴Golubić, M. (2015): Mikro financiranje u funkciji održivog razvoja. Sveučilište u Zagrebu. Ekonomski fakultet. Dostupno na: <https://repozitorij.efzg.unizg.hr/islandora/object/efzg%3A2032>

⁵ Ibidem.

3. Razvoj mikrofinanciranja i njegov relativan značaj

3.1. Povijesni razvoj mikrofinanciranja

Mikrokreditiranje je u početku zamišljeno kao pomoć zemljama u razvoju. To je oblik financijske usluge razvijen u zemljama u kojima postoji visok udio siromašnog stanovništva, nezaposlenog ili bez stalnih izvora prihoda. Razvoj siromaštva najčešće je uzrokovan kao posljedica ratnih zbivanja ili tranzicije koji su praćeni brojnim ekonomskim i socijalnih poremećajima. Siromaštvo nastaje zbog nezaposlenosti stanovništva. Povezanost inflacije i nezaposlenosti uočena je i proučavana od strane brojnih teoretičara te su nastale brojne teorije koje objašnjavaju njihov međusobni odnos.⁶

Prvi teoretičar koji je uvidio povezanost između inflacije i nezaposlenosti bio je Irving Fisher koji primjećuje da u razdoblju napretka cjelokupnog gospodarstva, visoke razine agregatne potražnje te niske stope nezaposlenosti stopa inflacije raste. S druge strane, u lošijoj gospodarskoj situaciji koju odlikuje depresija i visoka stopa nezaposlenosti pritisak na cijene je smanjen. Dakle, inflacija i nezaposlenost su u obratnom uzajamnom odnosu. Niska nezaposlenost uzrokuje visoku inflaciju, a niska stopa inflacije uzrokuje visoku nezaposlenost.⁷ Mikrofinanciranje je razvijeno kao zamjena za humanitarnu pomoć. Umjesto raznih donacija siromašnima, sustav mikrofinanciranja omogućava samozapošljavanje pojedinca. Financiranje putem mikrokredita osmišljeno je na razini međunarodne zajednice i Svjetske banke. Glavni cilj je bio osmisliti sustav plasiranja raspoloživih sredstava u obliku pozajmica. To obuhvaća one slojeve koji mogu postati nositelji gospodarske aktivnosti te na taj način doprinose rastu gospodarstva. Tako država smanjuje davanja kroz socijalne fondove.

Mikrokrediti se odobravaju mikrogospodarstvu i njega čine:

- kućna poduzeća,
- slobodna zanimanja,
- mali obrti i slično.

Korisni su za kreditiranje obrtnog kapitala, za popravke, trajnu imovinu, uredsku opremu i drugo. Također, na njih se mogu prijaviti i početnici koji imaju dobru i inovativnu

⁶ Bogdanić, Ž. M. (2000): Financiranje mikro poduzetništva, Magistarski rad, Zagreb, Ekonomski fakultet

⁷ Benić, Đ. (2014): Povijest razvoja teorije o odnosu između inflacije i nezaposlenosti, str. 150. - 167.

poduzetničku ideju. Kao koncept, mikrokreditiranje je poznato od 18. stoljeća. Slične ideje su bile vidljive u Marshallovom planu obnove Europe. Nadalje, Muhammad Yunusu je poznat u novije vrijeme i dobio je zasluge za promicanje mikrokreditiranja.

Utemeljitelj je Grameen banke i s njom dijeli nagradu za rad na ekonomskom i socijalnom razvoju najsiromašnijih. Dobitnik je Nobelove nagrade za mir kao osoba koja je utemeljila koncept mikrokredita, te kreditnih linija za siromašne koji ne zadovoljavaju uvjete za klasične kredite. Prvi je dobitnik Nobelove nagrade iz Bangladeša i dobitnik je brojnih međunarodnih nagrada i 26 počasnih doktorata.⁸

3.1.1. Relativan značaj mikrofinanciranja

Mikrofinanciranje ima vrlo važnu ulogu u gospodarstvo. Osnovni značaj mikrofinanciranja se može vidjeti u nekoliko stavki. Glavni značaj mikrofinanciranja su mali iznosi kredita, te je samo kreditiranje kratkoročno što znači da je rok do 10 mjeseci ili godine dana. Također, otplata uz kamatnjak je jednak ili veći onom kojeg nude komercijalne banke (osim kod modela u kojima država subvencionira dio kamate).

Jedan od glavnih značaja su relativno mali iznosi kredita, koji su prethodno spomenuti. To podrazumijeva lakoću otplaćivanja u kratkom roku vremena. Mikrokrediti se najčešće odobravaju većoj skupini osoba najčešće poduzetnika jer su oni i financijski sposobniji podmiriti nastale obveze. To znači da se mikrokrediti odobravaju na grupnom principu što znači da postoji uredna otplata preko solidarnih grupa, te ostvarivanje prava na financiranje nije uvjetovano hipotekom.⁹

⁸ Bogdanić, Ž. M. (2000): Financiranje mikro poduzetništva , Magistarski rad, Zagreb, Ekonomski fakultet

⁹ <https://minikredit.hr>

4. Uloga državnih institucija u mikrofinanciranju

4.1. Programi poticaja u mikrofinanciranju

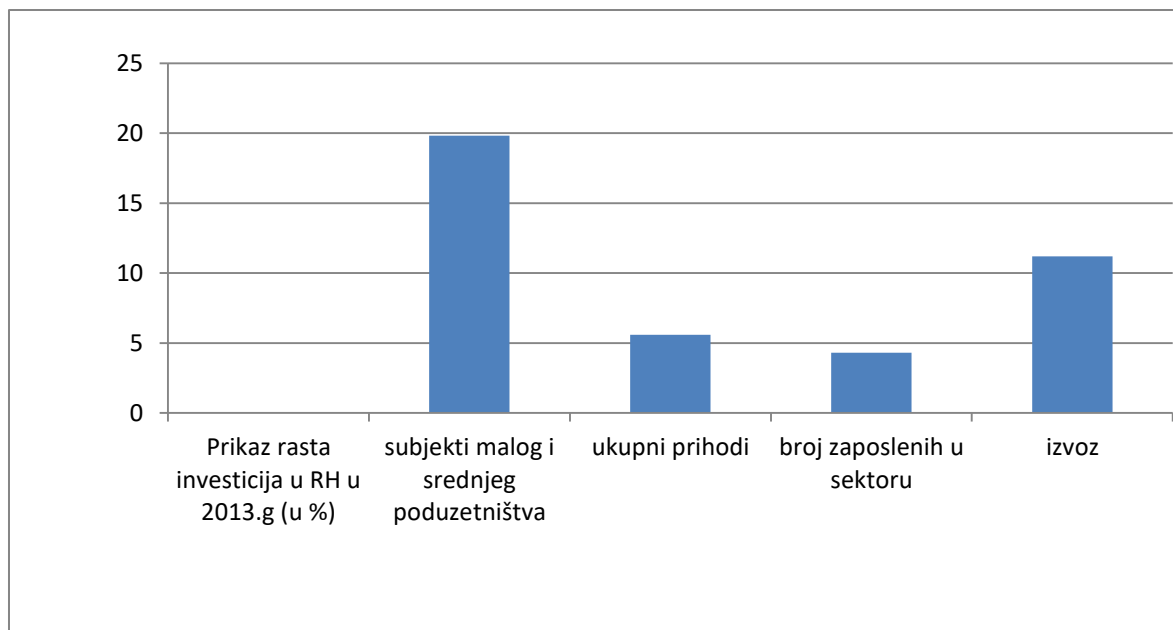
Financijska sredstva su važna za razvitak malih i srednjih poduzeća jer mala i srednja poduzeća zbog svoje veličine imaju velikih problema kada su u pitanju financijska sredstva za njihovo ostvarivanje i razvoj. No, postoji često problem financiranja kojeg najčešće imaju poduzetnici početnici i brzorastuća poduzeća te je zbog toga prepoznat ovaj problem kao i važnost sektora malih i srednjih poduzeća. Najčešći izvori financiranja sektora malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj su bankarski sektor koji daje bankarske kredite u obliku leasinga i faktoringa, kreditne unije te programi poticaja i subvencioniranih kreditnih linija. Također, mala i srednja poduzeća mogu se financirati putem:¹⁰

- fondova rizičnog kapitala,
- vladinih programa poticaja i subvencioniranih kreditnih linija odnosno bespovratne potpore
- projekata subvencioniranja kamata za poduzetničke kredite.

Brojni su vladini programi poticaja i subvencioniranih kreditnih linija. To se očituje kroz poticanje investicija, nude se bespovratna sredstva te postoje kreditni programi koji implementiraju mjere čiji je osnovni cilj poticanje razvoja sektora malih i srednjih poduzeća u RH. Primjerice, Vlada Republike Hrvatske je u sklopu programa poticanja poduzetništva i obrta dovela na snagu „Poduzetnički impuls“. Taj program je kombinacija ciljanih mjera i instrumenata poticanja razvoja sektora malog i srednjeg poduzetništva usmjerenih na ostvarenje strateških ciljeva.¹¹ Na temelju toga, gospodarstvo pokazuje pozitivne rezultate, odnosno mikro, mali i srednji poduzetnici ostvarili su pozitivan financijski rezultat i poslovali s neto dobiti. Na grafikonu 1 dan je prikaz rasta investicija u RH u 2013.g. Vidljivo je da investicije u 2013. godini pokazuju stabilizaciju i rast kod subjekata malog i srednjeg poduzetništva za 19,83 %. Ukupni prihodi rasli su za 5,6 %, broj zaposlenih u sektoru za 4,3% te izvoz za 11,2 %.

¹⁰ Bogdanić, Ž. M. (2000): *Financiranje mikropoduzetništva*, Magistarski rad, Zagreb, Ekonomski fakultet

¹¹ Ibidem.

Grafikon 1: Prikaz rasta investicija u RH u 2013.g (u %)

Izvor: izrada autorice prema Vojak, N. (2008): Projekcija razvoja mikro kreditiranja u Republici Hrvatskoj, specijalistički poslijediplomski rad, Zagreb

U okviru financijskih institucija najznačajnije mjesto pripada bankama. Banka je financijska institucija čija je osnovna djelatnost uzimanje i davanje kredita te posredovanje u platnom prometu. Uzimanjem kredita od drugih pravnih i fizičkih osoba, banka dolazi do potrebnih financijskih sredstava. Na temelju prikupljenih financijskih sredstava banka odobrava kredite, a kao financijska institucija koja posluje s novcem, banka obavlja poslove platnog prometa kao i druge posredničke poslove za svoje komitente. Ne bankovne financijske institucije s bankama imaju konkurentski odnos, a postojanje takve konkurencije pridonosi poboljšavanju performansi cjelokupnog financijskog sektora. Među najznačajnije ne bankovne institucije spadaju: štedne banke, štedno-kreditna udruženja, kreditne unije, osiguravajuće organizacije i investicione financijske organizacije.¹²

¹² Bogdanić, Ž. M. (2000): Financiranje mikropoduzetništva, Magistarski rad, Zagreb, Ekonomski fakultet

5. Uloga ostalih sudionika u poticaju mikrofinanciranja

5.1. Važnost ostalih sudionika u modelu mikrofinanciranja

U suvremenom svijetu se često koristi model financiranja koji se temelji na formiranju grupa na načelu solidarnosti i on podrazumijeva pozajmljivanje solidarnim grupama. Na taj način je lakše i jednostavnije prevladati financijske poteškoće pojedinca. Model se razvio iz rotirajućih štedno-kreditnih udruga koje postoje u svijetu u kojima članovi redovito uplaćuju određenu svotu novca. Tu se izmjenjuju u korištenju ukupno priložene svote pri svakoj uplati. Nadalje, u ovom modelu članovi uplaćuju tjedne ili mjesečne iznose na temelju kojih zajedno dobivaju kredit i tako jamče njegovu otplatu.¹³

Članovi grupe su upoznati s načinom otplate kredita te mogu dobiti mogućnost dobivanja većeg iznosa kredita, ali tek nakon što ga otplate. Također, kredit kreditor odobrava na temelju dostavljene dokumentacije programa novčani iznos koji članovi međusobno raspodjeljuju. Otplata na ovaj način se odvija tjedno, dvotjedno ili mjesečno, te je kamata veća od tržišne zbog većeg rizika ne vraćanja vezanog uz adekvatne kolaterale. Glavno pravilo opisanog modela je da su krediti u početku niskog iznosa pa se sa vremenom iznosi mogu povećati na temelju urednosti otplate kredita i urednosti poslovanja grupe. Jedna od glavnih pretpostavki za osnivanje malog ili srednjeg poduzeća je pristup financijskim sredstvima i njegovo prikupljanje.¹⁴

Na razvijenim tržištima novca pojavljuju se brojni sudionici, od financijskih do nefinancijskih institucija. Budući da su potrebe za kratkoročnim sredstvima svakodnevne, može se reći da je svaki gospodarski subjekt, neposredno ili posredno, sudionik novčanog tržišta. Ipak, kao najznačajniji sudionici razvijenih novčanih tržišta pojavljuju se: središnja banka, poslovne banke, dileri i brokeri, razne korporacije i uzajamni fondovi novčanog tržišta. Središnja banka je ključni sudionik novčanog tržišta, jer na njemu provodi politiku otvorenog tržišta. Uz nju se kao aktivni sudionik ovog tržišta javlja i Ministarstvo financija koje emisijama kratkoročnih instrumenata pribavlja sredstva za funkcioniranje države.

¹³ Pešić, M. (2011.): *Financiranje malog i srednjeg poduzetništva u Republici Hrvatskoj*. Stručni rad. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/113182>

¹⁴ Vojak, N. (2008): *Projekcija razvoja mikrokreditiranja u Republici Hrvatskoj*, specijalistički poslijediplomski rad, Zagreb

6. Procjena učinaka

6.1. Učinak siromaštva na gospodarstvo

Danas se može govoriti o nejednakosti u raspodjeli dohotka i njezinoj povezanosti sa siromaštvom. Siromaštvo uključuje i stanje u kojem je pojedina osoba u stanju zadovoljavati svoje osnovne potrebe, ali ne i druge potrebe (higijena, obrazovanje, rekreacija i sl.) koje se smatraju dijelom životnog standarda neke države. U tom se slučaju govori o tzv. relativnom siromaštvu. Iako se kriteriji prema kojima se određuje siromaštvo razlikuju u različitim državama odnosno kulturama, smatra se kako je većina stanovništva tokom povijesti bila u stanju apsolutnog ili relativnog siromaštva. Siromaštvo se smatra glavnim uzrokom današnjeg načina života, odnosno vezom političke nestabilnosti i oružanih sukoba. To još uvijek predstavlja problem u zemljama Trećeg svijeta.¹⁵

Siromaštvo se shvaća i kao moralno zlo. Zato se je njime teško znanstveno baviti. Siromašan je onaj koji je stalno ili privremeno u situaciji potrebe, ovisnosti ili poniženja, u stanju bespomoćnosti, bespravnosti. Siromahu nedostaje novac, veze, utjecaj, znanje, tehničke kvalifikacije, osobna sloboda, fizička snaga, intelektualne sposobnosti odnosno jednostavno, ljudsko dostojanstvo. Siromah, možemo reći, živi od danas do sutra i nema šanse da se bez pomoći drugih oslobodi od takve situacije. Ono je povećano tijekom recesije te rizik siromaštva najčešće raste kod nezaposlenih („novi siromašni“). Siromaštvo se najčešće mjeri prema raspoloživom dohotku ili rashodima u promatranome mjesecu, no takvi podaci su tek približna mjera životnog standarda kućanstva.¹⁶

Za dobivanje pouzdanijih podataka potrebno je izračunavati siromaštvo i nejednakost upotrebom pokazatelja za dulje vremensko razdoblje. Novo siromaštvo označava situacije u kojima obitelji nisu u stanju održati dosadašnju razinu životnog standarda, odnosno kada prelaze iz relativno sigurnog života u neizvjesnost, s kojom se dosada nisu susretale. Siromašni su najčešće neaktivne, starije osobe, niskoobrazovani, te stanovnici ruralnih područja.¹⁷ Svijet sve više pogađa siromaštvo, posebno zadnjih godina otkada je nastupila

¹⁵ Bejaković, P. (2003): Siromaštvo, nejednakost i socijalna isključenost u Europskoj uniji i Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/Eu2/Bejakovic.pdf>

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Siromaštvo, nezaposlenost i socijalna isključenost. Dostupno na: <https://esociologyverainroduction.wikispaces.com/file/view/Siromastvo,+nezaposlenost+i+socijalna+iskljuceno+st.pdf>

recesija. Sve više ljudi ostaje bez posla, raste stopa nezaposlenosti i pada BDP. Da bi se stanje popravilo vlade svijeta su donijele strategiju borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti, no potrebno je provesti puno mjera da bi strategija bila uspješno izvedena. Također, može se reći da zalaganje za suzbijanje siromaštva (u smislu moralnosti) usmjeruje ljude na načelo solidarnosti. U to je načelo etika uključena kao načelo (nadilazeće) ljubavi. Trebalo bi se hitno suočiti sa siromaštvom u svijetu. Ta se hitnost odnosi i na etiku. Neki filozofi nude više učinkovitih rješenja, a većina njih se poziva na različite pravne odrednice.¹⁸

Gotovo četvrtina populacije u Europskoj uniji bila je u 2010. godini pod prijetnjom siromaštva i socijalne isključenosti, objavio je Eurostat. Ustanovljeno je da je 2010. oko 115 milijuna ljudi posjedovalo prihode na rubu siromaštva, živjelo u kućanstvima s vrlo niskom zaposlenošću ili su bili teško materijalno uskraćeni. Najveći broj socijalno i materijalno zaknutih građana zabilježila je Bugarska s ukupno 42% siromašnih. Slijede je Rumunjska sa 4% i Latvija sa 38%, dok je u Litvi ustanovljeno da je udio siromašnih u ukupnoj populaciji iznosio 33%, a u Mađarskoj 30%. Siromaštvo je najmanje problema prouzročilo u Češkoj gdje se njih "samo" 14% suočilo s egzistencijalnim problemima te u Švedskoj i Nizozemskoj sa po 15%. U Finskoj i Luksemburgu siromaštvo je prijetilo 17% građana. Također, mora se voditi računa ne samo o stvaranju radnih mjesta, nego i o njihovoj kvaliteti, kako bi se postigao održiv oporavak koji neće samo smanjiti nezaposlenost, nego i siromaštvo.

6.2. Učinci mikrofinanciranja

Učinak mikrofinanciranja je višestruk. To je posebice vidljivo u funkciji sprječavanja prepreka održivog razvoja. Mikrofinanciranje doprinosi smanjivanju socijalnih i ekoloških prepreka održivog razvoja kako bi se mogle zadovoljiti potrebe sadašnje generacije bez da se ugrožava sposobnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Također, učinci mikrofinanciranja su vidljivi u smanjivanju ranjivosti najsiromašnijih kojima je otežan pristup financijskim sredstvima i poticanju upotrebe ekološki prihvatljivih oblika energije. Unatoč brojnim pozitivnim utjecajima koje ima za svoje najsiromašnije korisnike od kojih su većina

¹⁸ Siromaštvo, nezaposlenost i socijalna isključenost. Dostupno na: <https://esociologyverainroduction.wikispaces.com/file/view/Siromastvo,+nezaposlenost+i+socijalna+iskljuceno+st.pdf>

žene, uz mikrofinanciranje se sve više vežu problemi nemogućnosti izvršavanja obveza i sve veća dugovanja klijenata, o čemu će biti detaljnije opisano u nastavku rada.¹⁹

Naime, kada se govori o volumenu mikrofinanciranja, brojne banke imaju projekte mikrofinanciranja za nezaposlene osobe. Potrebno je da te osobe imaju kvalitetnu poduzetničku ideju i nužno je da zadovoljavaju standardne uvjete za dobivanje kredita. Projekti se najčešće provode u suradnji s Centrom za poduzetništvom, Hrvatskim zavodom za zapošljavanje te uz potporu raznih tvrtki čiji je cilj pružanje financijskih usluga onima kojima standardno financiranje nije dostupno.

Ukupan volumen kredita koji je namijenjen za ovu vrstu financiranja je 150.000 eura, čime će u konačnici biti obuhvaćeno od 15 do 20 projekata odabranih nakon provedbe pozivnog natječaja te evaluacije pristiglih poduzetničkih ideja. Krediti će najčešće odobravaju do najvišeg iznosa od 10.000 eura, a rok povrata bit će do najviše 60 mjeseci, uz mogućnost ugovaranja počeka otplate do 12 mjeseci. Kamatna stopa bit će povoljnija u odnosu na uobičajene tržišne uvjete. Najzastupljenije djelatnosti podržanih projekata su prerađivačka industrija, uslužne djelatnosti, proizvodnja te poljoprivreda.

6.3. Prednosti i nedostaci mikrofinanciranja u gospodarskom smislu

Brojni su učinci mikrofinanciranja u gospodarstvu. Učinci mogu imati pozitivne i negativne strane. Značaj društveni učinak mikrofinanciranja vidljiv je u tome što potiče jednakost među rasama, spolovima, zaposlenima/nezaposlenima, imigrantima te državljanima. Primjerice, prednost mikrokredita je ta što oni nude male iznose novca koje banke ne bi odobrile, odnosno ako bi ih odobrile, kamate na kredit bi bilo vrlo visoke. Uvjeti odobravanja istog se razlikuju od klijenta do klijenta, od zemlje do zemlje, dok otplata kamata i glavnice se prilagođava mogućnostima njihova uzimanja. Nužno je realizirati uspješnu poslovnu ideju i pokrenuti posao. No, to je neizvedivo bez početnog kapitala zato većina poduzetnika, posebice malih dolazi do kapitala preko kredita.²⁰ U vrijeme recesije banke kredite daju rijetkima, neovisno o mogućoj uspješnosti poduzetničke ideje. No, mikroizjmovi za

¹⁹ Vojak, N. (2008): Projekcija razvoja mikrokreditiranja u Republici Hrvatskoj, specijalistički poslijediplomski rad, Zagreb

²⁰ Ibidem.

najsiromašnije nisu se pokazali dobri samo u borbi protiv siromaštva nego i kao dobra prilika za zaradu.

Nakon što su mikrokrediti postali popularni, ubrzo će sektor mikrofinanciranja postati prezasićen, zbog prebrzog rasta, a mehanizmi kontrole pretjeranog zaduživanja nisu dovoljno razvijeni ni kontrolirani. Također, problem je prije svega nastao jer se financiranje ovih kreditnih ustanova nije baziralo na lokalnim ušteđevinama i resursima nego je uglavnom bilo financirano izvana iz raznih fondova. Tako primjerice, u nekim dijelovima južne Azije, gdje je ovakav oblik ustanova i najviše rasprostranjen, dolazilo je do žestoke konkurencije među institutima. Kao rezultat neizvjesnosti na tržištu bilo je sniženje kriterija kreditne sposobnosti mušterija što je za mnoge banke značilo smanjenje kvalitete kreditnog portfelja.²¹

Nakon velikog rasta korištenja malih kredita, došla je stagnacija istoga. Mikrofinancijski projekti su omogućili siromašnim ljudima produljenje roka otplate bez prevelikih kamata. Neka poduzeća su utrostručila svoj godišnji prihod, zbog čega se javljaju sve češća samoubojstva osoba koja nisu mogla otplatiti nastali dug. Kao jedan od primjera nezadovoljstva stanovništva, napravljen je dokumentarac u kojem se dovodi u pitanje dobre namjere koncepta mikrokreditiranja. Brojni politički korisnici su se njime okoristili i smatraju da mikrokreditiranje zapravo baca samo još dublje u dug svoje klijente. Siromašnima osim kredita treba i posao te financijsko savjetovanje jer inače mnogi se nađu u začaranom krugu (uzimanja kredita u jednoj agenciji kako bi se pokrio kredit u drugoj agenciji) iz kojeg nikako ne mogu izaći.²²

²¹ Ledgerwood, J.:The new microfinance handbook. Dostupno na:
<file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Microfinance%20Handbook.pdf>

²² Ledgerwood, J.:The new microfinance handbook. Dostupno na:
<file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Microfinance%20Handbook.pdf>

7. Mikrofinancije u Republici Hrvatskoj

7.1. Glavna obilježja financijskog sustava u Republici Hrvatskoj

Kada se govori o glavnim obilježjima financijskog sustavu u Republici Hrvatskoj, vidljivo je da je volumen odobrenih gotovinskih kredita rastao je u Zabi. Tako je primjerice u 2011. u odnosu na prethodne dvije godine uočljiv rast u PBZ-u, RBA, HPB-u i OTP-u.. Erste banka u deset je mjeseci odobrila 25.500 gotovinskih kredita ukupne vrijednosti 1,6 milijardi kuna, što je rast volumena od oko 15 posto. Naime, HBOR je u prvih pet mjeseci 2016. odobrio 240 milijuna kuna kredita za projekte u poljoprivredi, od toga za stočarstvo 22,8 milijuna kuna. Većina odobrenih kredita, 78,8 posto, plasirana je putem poslovnih banaka i leasing društava. Od 2011. do 2015. za poljoprivrednu djelatnost odobrene su 2,84 milijarde kuna, od čega putem banaka 75 posto - 2,14 milijarde kuna.²³

Kreditni poljoprivrednom sektoru oduvijek se svrstavaju među najrizičnije - zato im najčešće, s obzirom na to što je posrijedi strateški sektor gospodarstva, države subvencioniraju kamate te kreditne linije plasiraju putem razvojnih banaka ili državnih agencija. Ni u Hrvatskoj nije ništa drukčije - dio poljoprivrednih kredita odobren je putem HAVOR-a ili HAMAG-BICRO-a u suradnji s poslovnim bankama.

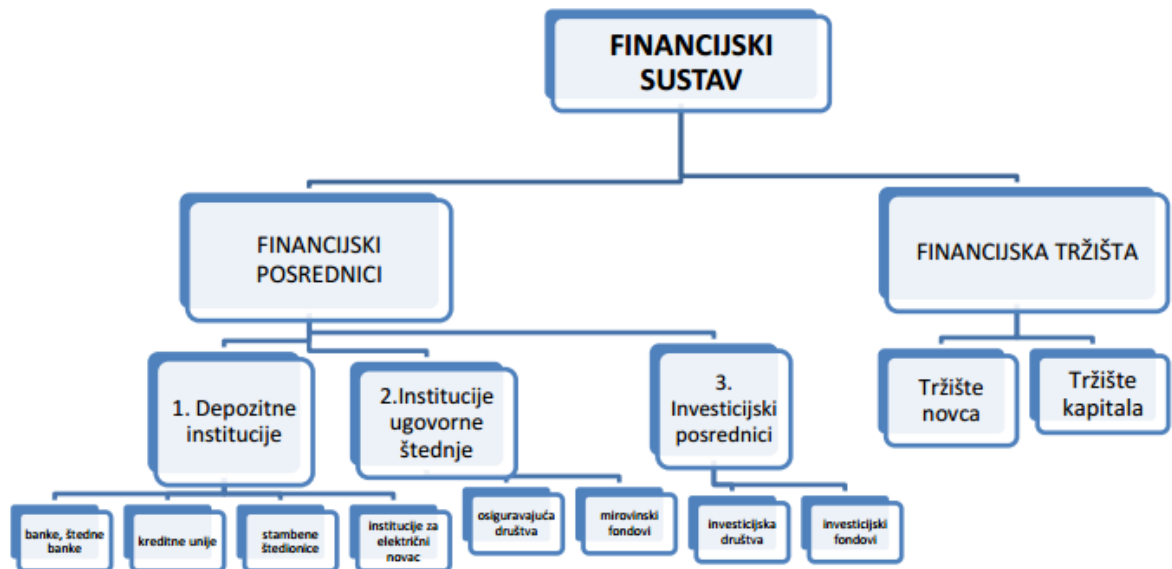
No, i taj je dio, jednako kao i ostatak bankarskoga portfelja, doživio svoju katarzu: "stari" krediti, odobravani prije desetak godina, mahom su nekvalitetni, no u posljednje vrijeme situacija se popravlja.

Nadalje, u Republici Hrvatskoj mikrofinanciranje je postalo jedan od najučinkovitijih načina u borbi protiv siromaštva. Tako postoje tržišta mikrokredita u Hrvatskoj, no ona su još uvijek nedovoljno razvijena, iako je potreba za njima u posljednje vrijeme sve izraženija. Mikrofinanciranje se pojavljuje u Republici Hrvatskoj krajem 1996.g. u dijelove pogođene ratnim razaranjima. Glavne karakteristike su da je ispočetka bio pružan otpor od strane vlade, ali pod pritiskom Svjetske banke i USAID-a osnovale su se tri mikrofinancijske institucije. Tri mikrofinancijske institucije su:²⁴

²³ [https://www.mathos.unios.hr/upravljanje/materijali/Upotreba%20i%20primjena%20scoring%20modela%20\(tekst\).pdf](https://www.mathos.unios.hr/upravljanje/materijali/Upotreba%20i%20primjena%20scoring%20modela%20(tekst).pdf)

²⁴ Bazelski odbor za superviziju banaka: Načela za upravljanje kreditnim rizikom. Dostupno na: <http://www.hnb.hr/supervizija/papiri-bazelske-komisije/h-nacela-za-upravljanjekreditnim-rizikom.pdf>

- NOA (Osijek),
- DEMOS (Karlovac), te
- MIKROPLUS (Zagreb).

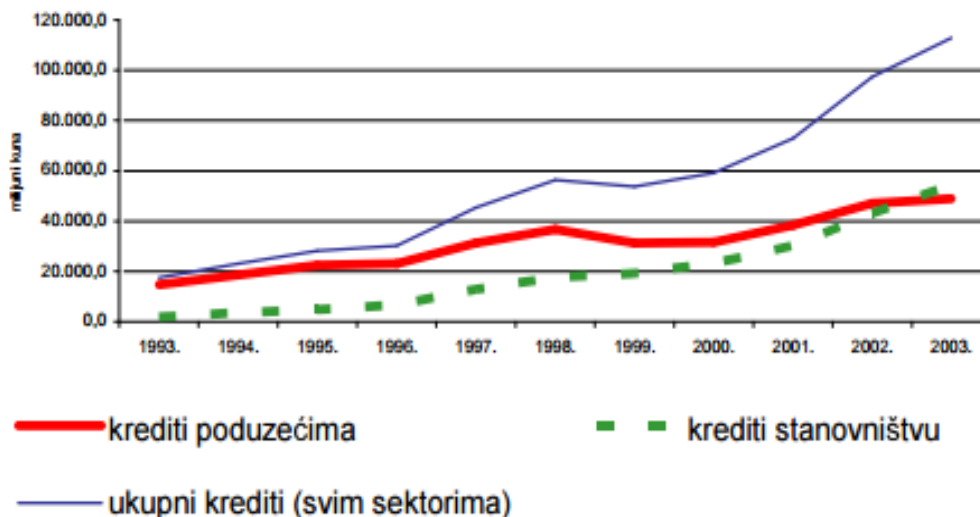

Slika 1: Prikaz podjele financijskog sustava

Izvor: preuzeto sa: http://eu24.weebly.com/uploads/1/0/7/0/10703471/financijski_sustav_i_novac_1.pdf

Na grafikonu 2. dan je prikaz podjele financijskog sustava. Od tri navedene institucije samo je jedan preživjela (NOA) te je ona danas kreditna unija u RH. Financijski sustav i njegovi konstitutivni elementi: instrumenti, tržišta i institucije predstavljaju glavnu sponu između tijekova štednje i investicija u nacionalnom gospodarstvu. Posredstvom financijskih institucija i tržišta, novac suficitarnih subjekata uvijek je zamjenjiv za određenu vrstu financijskog prava u obliku klasičnog bankarskog depozita, premije životnog osiguranja, udjela u fondu ili različitih vrijednosnica poput dionica i obveznica. S druge strane, deficitarni subjekti posredstvom financijskih tržišta pribavljaju financijska sredstva namijenjena investiranju.²⁵

²⁵Bazelski odbor za superviziju banaka: Načela za upravljanje kreditnim rizikom. Dostupno na: <http://www.hnb.hr/supervizija/papiri-bazelske-komisije/h-nacela-za-upravljanjekreditnim-rizikom.pdf>

Grafikon 2: Prikaz kredita poduzećima i stanovništvu u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1993.-2003.

Izvor: preuzeto sa Ivanov, M.: Financijski sustav i makroekonomska stabilnost. Ekonomski fakultet Zagreb. Dostupno na: <http://web.efzg.hr/dok/fin/mivanov/Financijski%20sustav%20i%20makroekonomska%20stabilnost%20-%20Ivanov-novo.pdf>

Na grafikonu 1. je vidljiv prikaz kredita poduzećima i stanovništvu u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1993.-2003. i zabilježen je u kontinuiran pad udjela bankovnih kredita sektoru poduzeća, uz istovremeno snažan rast udjela kredita sektoru stanovništva. Javlja se brojni problemi u hrvatskom financijskom sustavu poput niskih iznosa kredita i kratkog roka dospijea. Oni onemogućuju ekonomiju razmjera te povećanje produktivnosti i konkurentnosti. Također, mnogi ljudi su uzimali kredite te nisu ulagali u ljudski kapital, tehnologiju niti u novu opremu. Dio sredstava usmjeren je prema potrošačkim kreditima, a ne za otvaranje novih mikropoduzeća. Nadalje, oni dovode do visokog društvenog oportunitetnog troška.²⁶ Dolazi do privatizacije donacijskih sredstava. Često se napominje da u Republici Hrvatskoj danas poduzetnici mikrokredite mogu dobiti preko MINGORP, HBOR-a, HAMAG-a ili kreditnih unija. Poduzetnik ima par mogućnosti te na taj način može izabrati koji mu je pristup najbolji odnosno koji mu najviše odgovara i prilagoditi ga sukladno svojim potrebama. Hrvatska bi trebala jače razvijati i lokalni odnosno regionalni gospodarski razvoj. Važna karakteristika hrvatskog financijskog sustava jest bankocentričnost. Zbog

²⁶ Vojak, N. (2008): Projekcija razvoja mikrokreditiranja u Republici Hrvatskoj, specijalistički poslijediplomski rad, Zagreb

nedovoljnog razvoja ostalih segmenata, banke su i dalje institucije s najvećim udjelom na financijskom tržištu. To je zapravo zemlja u kojoj su aktivnosti financiranja gospodarstva ograničene na bankovne kredite. Tako do bankovnih kredita (malih ili velikih) nije lagano doći pogotovo ukoliko klijent nema adekvatne kolaterale.

Zato veliku ulogu ovdje ima Hrvatska banka za obnovu i razvoj jer provodi programe financiranja određenih gospodarskih sektora. Nadalje, Hrvatska agencija za malo gospodarstvo daje garancije za kredite, Ministarstvo gospodarstva provodi program potpore i donosi plan poticanja malog gospodarstva. Prihodi osoba koje uživaju mikrokredite su se povećali, ali se naglašava da su rijetko tome razlog upravo mikrokrediti. Oni se često upotrebljavaju za rješavanje trenutnih financijskih problema koji nastaju zbog neke iznenadne pojave primjerice poput smrtnog slučaja ili bolesti. Oni u tom trenutku „spašavaju“ osobu od pada u još veće siromaštvo.

No, mikrokrediti ne jamče prijelaz iz jedne strukture u drugu. Potrebno je ovu gospodarsku granu mjeriti odnosno pratiti na način da se gleda koliko se brzo korisnici brzo izdižu iz siromaštva, a ne samo rastom i zaradom. Pretpostavka je i da bi se resursi za mikrokredite trebali uložiti u dinamično srednje, ali i veliko poduzetništvo, jer se jedino tako dugoročno stvara temelj za prijelaz iz siromaštva u blagostanje. A to je glavna težnja svakog gospodarstva, odnosno i težnja Republike Hrvatske.²⁷

Naime, ulaskom Hrvatske u EU, bilo tko će moći privremeno pružati svoje usluge i nuditi kredite s proizvoljnim kamatama, direktno ili preko posrednika. Prema Zakonu o obveznim odnosima, stopa ugovornih kamata između osoba od kojih jedna nije trgovac, ne može biti viša od stope zakonom određenih kamata koja je vrijedila na dan sklapanja ugovora. U sklopu tog zakona je propisana i kamatna stopa koja se određuje ugovorom između stranaka. Ne može iznositi više od 14% prema preporuci HNB-a.

²⁷ Jakovčević, D (2000)., Upravljanje kreditnim rizikom u suvremenom bankarstvu, TEB Poslovno savjetovanje d.o.o., Zagreb

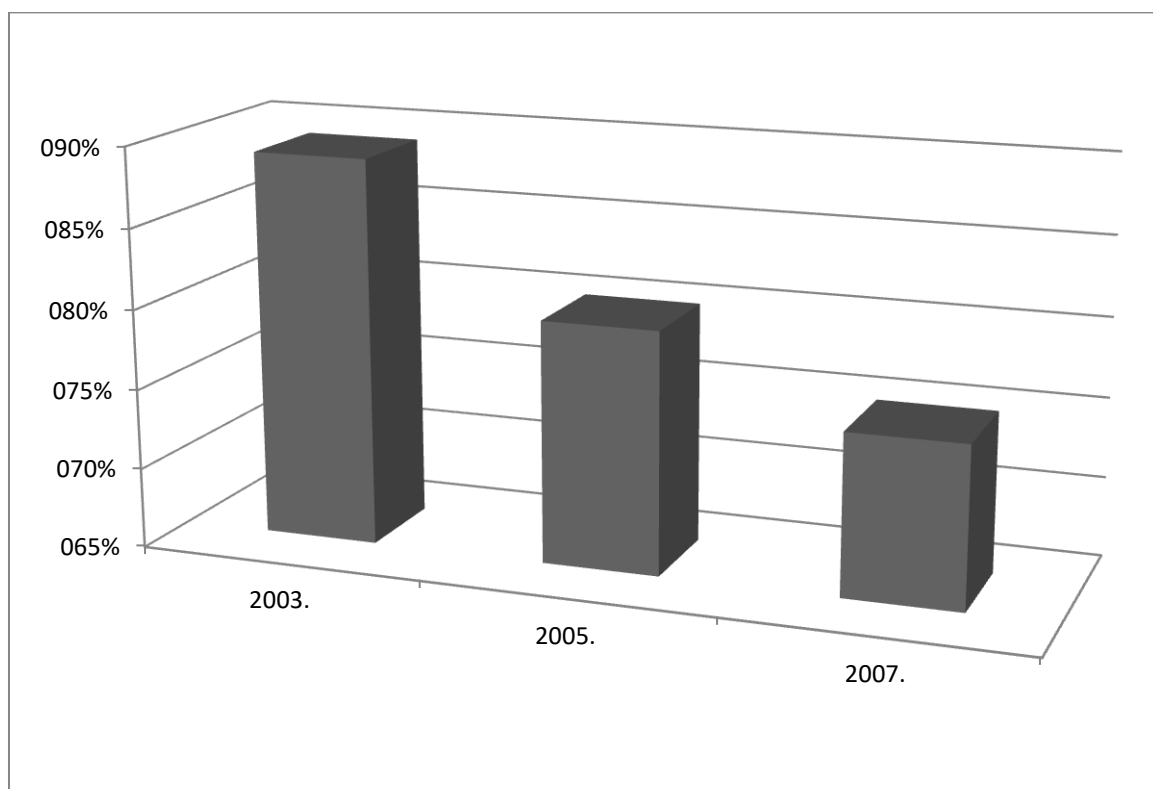
Tablica 1: Prikaz aktive financijskih institucija kroz godine

Aktiva financijskih institucija kroz godine						
Financijske institucije	U mil. HRK (2003.)	Udio	U mil. HRK (2005.)	Udio	U mil. HRK (2007.)	Udio
Banke	195.278	89,1%	255.320	80,1%	336.349	75,1%
Leasing društva		0,0%	20.404	6,4%	30.304	6,8%
Investicijski fondovi	2.942	1,3%	8.834	2,8%	30.056	6,7%
Osiguravajuća društva	12.689	5,8%	16.563	5,2%	23.246	5,2%
Mirovinski fondovi	4.707	2,1%	11.928	3,7%	21.814	4,9%
Stambene štedionice	3.469	1,6%	5.844	1,8%	6.391	1,4%
Ukupno	219.084	100,0%	318.893	100,0%	448.160	100,0%

Izvor: izrada autorice prema Hrvatski financijski sustav u kontekstu globalne financijske krize. Dostupno na: http://www.certusregimen.com/UserFiles/File/dokumenti/Financijski_sustav_RH_200810.pdf

U tablici 1. vidljivo je stanje aktive financijskih institucija kroz godine. Hrvatski financijski sustav, kao i većinu europskih financijskih sustava, karakterizira dominantna pozicija poslovnih banaka. Vidljiv je udio aktive poslovnih banaka u ukupnoj aktivi svih financijskih institucija krajem 2007. godine i on je iznosio 75,1%, dok udio ostalih nebankarskih institucija pojedinačno ne prelazi 7%. Najviše udjela čine banke.²⁸ Pa je tako udjel aktive banaka u ukupnoj aktivi financijskog sustava oko 89,1 posto u 2003. godini pao na 75,1 posto krajem 2007. godine. Kretanje udjela aktive banaka u ukupnoj aktivi je vidljiv na grafikonu 3.

²⁸ Hrvatski financijski sustav u kontekstu globalne financijske krize. Dostupno na: http://www.certusregimen.com/UserFiles/File/dokumenti/Financijski_sustav_RH_200810.pdf

Grafikon 3: Kretanje udjela aktive banaka u ukupnoj aktivi financijskog sustava

Izvor: izrada autorice prema Hrvatski financijski sustav u kontekstu globalne financijske krize. Dostupno na: http://www.certusregimen.com/UserFiles/File/dokumenti/Financijski_sustav_RH_200810.pdf

Nadalje, najniži iznos kredita namijenjen mikropoduzetnicima iznosi 10.000,00 kuna, a najviši 120.000,00 kuna. Također, kreditna sredstva HAMAG-a mogu se koristiti 30 dana od zaključenja ugovora o kreditu bez mogućnosti produljenja roka. Ako kredit nije u cijelosti iskorišten, u otplatu se prenosi samo iskorišteni iznos kredita i krediti se odobravaju korisnicima u kunama.

8. Zaključak

Mikrofinanciranje je kreditiranje siromašnih osoba kojima je umanjena mogućnost pristupa tradicionalnim financijskim institucijama, sa ciljem financiranja poslovnih aktivnosti koji rezultiraju poboljšanjem njihovih uvjeta življenja. Mikrofinanciranje obuhvaća kreditiranje te pružanje osnovnih financijskih usluga siromašnim osobama. Mikrofinanciranje podrazumijeva složen sustav pozajmica i ostalih financijskih proizvoda, ti proizvodi su namijenjeni siromašnima ili klijentima s malim prihodima. Nadalje, širok je spektar usluga kao što su štednja, osiguranje i savjetodavne usluge. Često se naglašava da prihod koji se ostvari od vlastitog poslovanja služi kao motivacija za proširenje poslovanja. Takav prihod i pruža pojedincu osjećaj samozadovoljstva i samopouzdanja.

No, klasični put do poduzetničkog kredita je dug, mukotrpan i na kraju potpuno neizvjestan. Posebice je teško siromašnom sloju stanovništva te poduzetnicima koji pokreću vlastiti posao. Mikrokrediti označavaju kratkoročne kredite malih iznosa koje odobravaju posebne mikrokreditne organizacije. One se odobravaju klijentima koji nisu u prilici ostvariti pristup kreditima bankarskog sektora, te im je na ovaj način to omogućeno. Mikrokreditima je cilj rješavanje društvenih problema i pridonosenje općem dobru. Nije im glavni cilj postizanje profita. Mikrokreditiranje je u početku zamišljeno kao pomoć zemljama u razvoju. To je oblik financijske usluge razvijen u zemljama u kojima postoji visok udio siromašnog stanovništva, nezaposlenog ili bez stalnih izvora prihoda. Razvoj siromaštva najčešće je uzrokovan kao posljedica ratnih zbivanja ili tranzicije koji su praćeni brojnim ekonomskim i socijalnim poremećajima.

Mikrofinanciranje ima vrlo važnu ulogu u gospodarstvo. Jedan od glavnih značaja su relativno mali iznosi kredita, koji su prethodno spomenuti. To podrazumijeva lakoću otplaćivanja u kratkom roku vremena. Mikrokrediti se najčešće odobravaju većoj skupini osoba najčešće poduzetnika jer su oni i financijski sposobniji podmiriti nastale obveze. U suvremenom svijetu se često koristi model financiranja koji se temelji na formiranju grupa na načelu solidarnosti i on podrazumijeva pozajmljivanje solidarnim grupama. Na taj način je lakše i jednostavnije prevladati financijske poteškoće pojedinca. U Republici Hrvatskoj

mikrofinanciranje je postalo jedan od najučinkovitijih načina u borbi protiv siromaštva. Tako postoje tržišta mikrokredita u Hrvatskoj, no ona su još uvijek nedovoljno razvijena, iako je potreba za njima u posljednje vrijeme sve izraženija. Mikrofinanciranje se pojavljuje u Republici Hrvatskoj krajem 1996.g. u dijelove pogođene ratnim razaranjima. Važna karakteristika hrvatskog financijskog sustava jest bankocentričnost. Zbog nedovoljnog razvoja ostalih segmenata, banke su i dalje institucije s najvećim udjelom na financijskom tržištu. To je zapravo zemlja u kojoj su aktivnosti financiranja gospodarstva ograničene na bankovne kredite. Tako do bankovnih kredita (malih ili velikih) nije lagano doći pogotovo ukoliko klijent nema adekvatne kolaterale.

Literatura

1. Bazelski odbor za superviziju banaka: Načela za upravljanje kreditnim rizikom. Dostupno na: <http://www.hnb.hr/supervizija/papiri-bazelske-komisije/h-nacela-za-upravljanjekreditnim-rizikom.pdf>
2. Benić, Đ. (2014): Povijest razvoja teorije o odnosu između inflacije i nezaposlenosti, str. 150. - 167.
3. Bejaković, P. (2003): Siromaštvo, nejednakost i socijalna isključenost u Europskoj uniji i Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/Eu2/Bejakovic.pdf>
4. Bogdanić, Ž. M. (2000): Financiranje mikropoduzetništva , Magistarski rad, Zagreb, Ekonomski fakultet
5. Emerging models of social entrepreneurship: possible paths for social enterprise development in Central East and South East Europe (2006). Dostupno na: <http://www.oecd.org/regional/leed/37508561.pdf>
6. Golubić, M. (2015): Mikrofinanciranje u funkciji održivog razvoja. Sveučilište u Zagrebu. Ekonomski fakultet. Dostupno na: <https://repozitorij.efzg.unizg.hr/islandora/object/efzg%3A2032>
7. Hrvatski financijski sustav u kontekstu globalne financijske krize. Dostupno na: http://www.certusregimen.com/UserFiles/File/dokumenti/Financijski_sustav_RH_200810.pdf
8. Ivanov, M.: Financijski sustav i makroekonomska stabilnost. Ekonomski fakultet Zagreb. Dostupno na: <http://web.efzg.hr/dok/fin/mivanov/Financijski%20sustav%20i%20makroekonomska%20stabilnost%20-%20Ivanov-novo.pdf>
9. Jakovčević, D (2000)., Upravljanje kreditnim rizikom u suvremenom bankarstvu, TEB Poslovno savjetovanje d.o.o., Zagreb
10. Ledgerwood, J.: The new microfinance handbook. Dostupno na: <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Microfinance%20Handbook.pdf>

11. Pešić, M. (2011.): Financiranje malog i srednjeg poduzetništva u Republici Hrvatskoj. Stručni rad. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/113182>
12. Siromaštvo, nezaposlenost i socijalna isključenost. Dostupno na: <https://esociologyverainroduction.wikispaces.com/file/view/Siromastvo,+nezaposlenost+i+socijalna+iskljucenost.pdf>
13. Vojak, N. (2008): Projekcija razvoja mikrokreditiranja u Republici Hrvatskoj, specijalistički poslijediplomski rad, Zagreb
14. Zubić, M. (2015): Razvoj socijalnog poduzetništva u Republici Hrvatskoj. Sveučilište u Zagrebu. Filozofski fakultet. Odsjek za sociologiju. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/5828/1/Marijana%20Zubi%C4%87.pdf>
15. <https://minikredit.hr>
16. http://eu24.weebly.com/uploads/1/0/7/0/10703471/financijski_sustav_i_novac_1.pdf

Dodatak

Popis tablica

Tablica 1: Prikaz aktive financijskih institucija kroz godine.....19

Popis slika

Slika 1: Prikaz podjele financijskog sustava.....16

Popis grafikona

Grafikon 1: Prikaz rasta investicija u RH u 2013.g (u %).....10

Grafikon 2: Prikaz kredita poduzećima i stanovništvu u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1993.-2003.....17

Grafikon 3: Kretanje udjela aktive banaka u ukupnoj aktivni financijskog sustava.....20